

ציפיות מול מציאות

מבחינות אסטרטגיות, מערכתיות וטקטיות רבות מלחמת רוסיה-אוקראינה דומה יותר למלחמת העולם הראשונה מאשר למהפכה בעניינים צבאיים שהבטיחו ההוגים. המלחמה חירבה כמה תיאוריות בנוגע להשפעה הצפויה של מגוון טכנולוגיות חדשות, ולעובדה שצבאות קטנים המבוססים על גיוס מתנדבים בלבד יספיקו כדי להכריע מלחמות. לפיכך מבט לעתידה צריך להיעשות בצניעות

פינוי הריסות של מבנה שהפיגזו הרוסים במחוז סומי. 27 בפברואר 2022. המתקפה הרוסית לעבר קייב כבשה שטח גדול, אך לא השיגה את מטרתה המדינית - הפלת המשטר האוקראיני. צילום: רשתות חברתיות

מטעה במכוון, בעודם מסתירים נתונים חשובים או שמגלים אותם זמן רב אחרי שהאירועים כבר הסתיימו והותירו רושם מסוים בחומר שהתפרסם. מכוני מחקר מערביים ורוב התקשורת המערבית תומכים באוקראינה, וככלל קיבלו על עצמם מרצון לפעול בהתאם לאסטרטגיית המידע וההונאה האוקראינית. האמירות שלהן הן ניסיון שלי לפענח ולדלות את המידע הנכון ולנתח אותו באופן לא מוטה, אולם בשל המצב שתואר לעיל יש להתייחס למסקנות בזהירות. בעיה נוספת היא שהמלחמה טרם הסתיימה, ולכן כל הנכתב על המצב כעת והמגמות הצפויות לעתיד כבר יהיה מיושן במועד הפרסום.

השנה הראשונה: בין ציפיות ובין מציאות

מטרותיה המדיניות של רוסיה היו בתחילה להשיב את אוקראינה ל"עולם הרוסי" - למנוע ממנה להצטרף לנאט"ו, ולקשור את מדיניות החוץ שלה ואת כלכלתה לאלה של

המלחמה באוקראינה נכנסה לשנתה השלישית. כל ניסיון לתאר ולנתח את כל מאפייניה ותופעותיה של מלחמה ארוכה, עצימה ורחבה כמו המלחמה הנוכחית, בהכרח ילקה בחסר ובכל מקרה חורג מגבולות המאמר הנוכחי. לפיכך, המאמר שלהלן לא מתיימר לכסות את כל ההיבטים של המלחמה, הוא ינסה לתאר ולנתח אותה במשיכות מכחול גסות, ולפרט מעט יותר בנקודות מסוימות.

סייג ראשון הכרחי - כל מלחמה היא תופעה מורכבת ומסובכת, ואפילו אם המשתתפים מתארים בכנות ובדיוק את מה שהם חושבים שהתרחש - תהייה שגיאות. ככל שהמלחמה גדולה יותר, כך מסובך יותר לגלות מה התרחש באמת. רבות נכתב על מלחמה זו וכמויות עצומות של סרטונים קצרים שצולמו במהלכה הופצו, אולם קשה לנפות את המידע הנכון מתוך הרשמים השגויים הרבים - על אחת כמה וכמה משום שכלולים בפרסומים הרבים גם הטעויות מכוונות. שני הצדדים מספקים פריטי מידע אמינים, אבל גם מידע

סא"ל (מילי) ד"ר עדו הכט, חוקר במרכז בס"א למחקרים אסטרטגיים באוניברסיטת בר-אילן, מתמחה בחקר תופעת המלחמה בדגש על התפתחות תורות צבאיות ויישומן

רוסיה. מטרה משנית הייתה להשיב לידיה שטחים מסוימים באוקראינה שהרוסים רואים בהם שטח שלהם לשעבר שחופר לאוקראינה רק בגלל האופן שחילקה ברית המועצות עצמה למחוזות ניהול, ולאופן שבו התפרקה בתחילת שנות ה-90 של המאה ה-20.

כדי להשיג מטרות אלה כוונה הפלישה הרוסית לשני כיוונים עיקריים:

1. קבוצת מאמצים מתלכדים לעבר בירת אוקראינה, קייב - מבצע ממוקד כאזמל של כוח מיוחד שכוון ישירות לעבר ההנהגה המדינית של אוקראינה ובעקבותיו מבצע מוטס גדול יותר, אם כי עדיין מצומצם יחסית (חטיבה) שיתגבר אותו וכוחות יבשתיים גדולים שיגיעו בהמשך בנסיעה כדי לייצב את המשטר החדש שיחליף את זה שהודח. מהלך זה היה דומה למבצעים שיזמה ברית המועצות נגד הונגריה (1956), צ'כוסלובקיה (1968) ואפגניסטן (1979).
2. מבצע מפוזר לרוחב מזרח אוקראינה כדי לכבוש את רובה עם מאמץ משני לאורך מחוזות החוף של הים השחור לעבר עיר הנמל אודסה. המאמצים הדרומיים של מבצע זה ניצלו את שליטתה של רוסיה בחצי האי קרים, עליו השתלטה ב-2014.

המתקפה הרוסית לעבר קייב כבשה שטח גדול, אך לא השיגה את מטרתה המדינית - הפלת המשטר האוקראיני. בזמן ההתקפות במזרח אוקראינה כבשו שטח גדול, אם כי נכשל הניסיון להגיע לאודסה. כישלון מודיעיני מהותי היה האמונה הרוסית שרוב אוכלוסיית אוקראינה מעוניינת לקבל את הרעיון של כפיית משטר תומך רוסיה בקייב, או לפחות אדישה לאפשרות זו. ציפייה שגויה זו הובילה את הרוסים להקצות כוח קטן מדי להשגת המטרה - הן בהיבט היחס בין גודל הכוח ובין גודל השטח, והן בהיבט היחס בין גודל הכוח הרוסי וגודל הכוח האוקראיני. הכוח שפלש לאוקראינה היה קטן מדי, ומבחינת רבות חלש יותר מהכוח שניצב מולו.

לאחר כישלון המתקפה לעבר קייב עבר המוקד המדיני הרוסי למטרה המשנית שהפכה לראשית - "שחרור" האדמות ההיסטוריות הרוסיות. לא בפעם האחרונה במלחמה זו הוכיחו מנהיגי רוסיה יכולת להחליט לחתוך השקעות כושלות, ולהתאים מחדש את מטרותיהם למה שלהערכתם ביכולתם להשיג.

בתחילת המלחמה הייתה מטרתה המדינית של אוקראינה רק לשרוד את המתקפה רוסית, לשמר את עצמאותה המדינית ולא לאבד שטחים נוספים לאלה שאיבדה ב-2014. תבוסת המתקפה הרוסית לעבר קייב, במיוחד לאחר שרוסיה הסיגה את כוחותיה מאזור זה, והאטת המתקפה הרוסית במזרח אוקראינה, עודדה את מנהיגי המדיניים והצבאיים של אוקראינה להאמין שיצליחו להשיב את כל השטחים שאיבדו בחצי השנה הראשונה של המלחמה.

מתקפת הנגד הגדולה הראשונה של אוקראינה החלה במהלך יולי 2022 במבצע של אש ארוכת טווח נגד מפקדות, מצבורי אספקה וגשרים בצירי התחזוקה של צבא רוסיה ובשלהי אוגוסט 2022 הסתערו כוחות היבשה האוקראיניים. מתקפה זו הצליחה לכבוש חזרה חלק מהשטח - חלקו ממזרח לחרקיב, ובמהלכו נאלצו אלפי חיילים רוסים לנטוש במהירות שטח בן כמה אלפי קילומטרים רבועים וציוד רב לפני שהצליחו להתארגן מחדש ולבלום את האוקראינים; חלקו סביב חרסון, מאוחר יותר, בהחלטה מכוונת שהציגה שוב את יכולתה הרוסית לותר על השקעות שנראו להם לא רווחיות. הצלחה זו גרמה לאוקראינים להרחיב את מטרותם משחרור השטח שנכבש ב-2022 - לשחרור השטח שנכבש ב-2014. התקפות רוסיות במהלך חורף 2022-2023 (בעיקר סביב העיר בחמוט) כבשו שוב פיסות שטח קטנות, אבל במחיר של אבדות רבות. הכישלונות וההצלחות הקטנות הרוסיות התפרשו כהוכחה שהצבא הרוסי חלש, ושאפשר יהיה להביסו במתקפת נגד גדולה נוספת.

כישלון מודיעיני מהותי היה האמונה הרוסית שרוב אוכלוסיית אוקראינה מעוניינת לקבל את הרעיון של כפיית משטר תומך רוסיה בקייב, או לפחות אדישה לאפשרות זו. ציפייה שגויה זו הובילה את הרוסים להקצות כוח קטן מדי להשגת המטרה

ראשי נאט"ו, אשר לפי כמה מקורות הופתעו מהכישלון הראשוני של רוסיה, תמכו במטרות המקוריות של אוקראינה אבל התלהבו פחות מהמטרה המורחבת - הם חששו להביך את רוסיה עד לנקודה שפוטין עלול לחשוב שכדי להציל את משטרו מקריסה אין לו ברירה אלא לממש את אימויו להפעיל נשק גרעיני (במיוחד לנוכח העובדה שהוא טוען שהשטח שנכבש הוא חלק מרוסיה גופא) נאט"ו סיפק לאוקראינה מימון וציוד חיוניים להשרדותה, אבל לא מספיק כדי להביס את רוסיה באופן מובהק. ההספקה המהוססת נבעה חלקית מהחשש להתגרות יתר על המידה ברוסיה, אבל הסיבה העיקרית הייתה שנאט"ו לא מסוגלת לעמוד בדרישות הכבדות של המלחמה.

חולשתם של ארגוני ההגנה של מדינות נאט"ו - הצבאות עצמם, התעשייה הצבאית וכמו כן המבנים המדיניים והמשפטיים - נחשפה. מצד אחד, מקריסת ברית המועצות אחזה בכלל המדינות הללו שאננות שנבעה מתחושה שאין איום, ולכן חבל לבזבז תקציבים על שימור העוצמה הצבאית שעמדה לרשותם אי אז. מצד אחר השתלטו על השיח הביטחוני של נאט"ו מגוון תיאוריות שטענו שהאיכות הטכנולוגית החדשה חשובה מהכמות, ולכן סגרו מפעלים שייצרו כמות "מיושנת" וכעת, כשהתברר שצריך אותם - הם אינם. המאמצים להקים מחדש מפעלים מתקדמים לאט - מדינות אירופה הבטיחו לספק לאוקראינה כמיליון פגזים עד מרס 2024, וכעת מסתמן שיצליחו לספק רק כחצי מיליון. חולשה נוספת שנחשפה היא מגבלת היכולת להשתמש

נגמ"ש אוקראיני נטוש באזור דונבאס, 6 במרס 2022. אף על פי שברור למדי שנאט"ו עדיין איתן בתמיכתו באוקראינה, כישלון מתקפת הנגד החלישה את נחישות הארגון לסייע. צילום: רשתות חברתיות

גיוס של בערך 300 אלף אנשי מילואים (מתוך מאגר מוערך של בערך 2 מיליון), צמצום בפטורים משרות חובה (עד החלטה זו רק כשליש מכל מחזור שנתי גויסו בפועל) ומערכה תקציבית (הצעות שכר) ופטריוטית לעודד התנדבות לשרות צבאי. מקור נוסף לגיוס מתנדבים הוא אסירים הכלואים לתקופות ממושכות, שהובטח להם צמצום העונש בתמורה לתקופת שירות מסוימת בחזית. המגויסים הראשונים נשלחו לחזית בזריזות לאחר אימוני רענון קצרים, כדי לסגור את הפרצות הרבות במערך ההגנה הקדמי. האחרים קיבלו הכשרה ממושכת יותר ואיכותית יותר לפני שנשלחו ליחידות. גם התעשייה הרוסית קיבלה הוראה לשנות כיוון כדי לענות על הצרכים הצבאיים. מפעלי התעשייה הצבאית נדרשו לעבוד שעות רבות יותר כדי להגביר ייצור, ומפעלים אזרחיים רבים הוסבו לצרכים צבאיים. לדוגמה מאפייה אחת הוסבה למפעל לייצור כטמ"מים. תהליך זה דורש כמובן זמן ממושך יותר להשלימו מאשר גיוס חיילים, אבל נראה שהוא במגמת הצלחה בהגברת קצב הייצור של הפריטים הדרושים. בינתיים פנתה רוסיה לספקים חיצוניים כדי לסגור את הפערים במלאי הנשק והתחמושת שלה - איראן, צפון קוריאה וסין. הראשונה פתרה לרוסיה חוסר טכנולוגי מהותי - מגוון כטמ"מים נפיצים לטווחים קצרים וארוכים, והיכולת לייצרם ברוסיה. על אף שצבא רוסיה חזר ליוזם התקפות מקומיות במהלך חורף 2022-2023, הוא התמקד בבניית מערך הגנה חזק לקראת מתקפת הנגד האוקראינית הבאה: נבנו מספר מערכי הגנה עוקבים שכללו רצועות עוקבות של מכשולים וביצורים, ופריסת כוחות כדי לסגור פרצות וליצור עומק ולמקם עתודות ניידות. צבא רוסיה חזר ליסודות של תורת ההגנה הרוסית הוותיקה מימי ברית המועצות. במאי 2023 החלה מתקפת הנגד האוקראינית הגדולה השנייה במבצע של אש ארוכת טווח נגד מערכת הפיקוד ומערכת

בכלכלה המערבית כאמצעי כפייה על אחרים. מדינות נאט"ו הגיבו לפלישה הרוסית בעיצומים כלכליים מגוונים שיצרו נזק מסוים לכלכלה הרוסית (כמה בדיוק הוא נושא הנתון בפולמוס בין חוקרי כלכלה), אך לא עצרו את פלישתה. יתר על כן, היכולת לכפות את העיצומים הללו נפגעה עקב הנזק שגרמו לכלכלות של מדינות נאט"ו. לכן, הטלת העיצומים נעשתה בהדרגה כדי לאפשר למדינות אלה להסתגל אליהן, ובאותה עת אפשרה הדרגתיות זו גם לרוסיה להסתגל (למשל נוצר שינוי כלל עולמי בכיווני השינוע של סחר הנפט של רוסיה ושאר המדינות המפיקות נפט - הרוסים הסיטו את הייצוא שלהם מאירופה לסין ולהודו, ומדינות ערב הסיטו את הייצוא שלהם מסין והודו לאירופה; וגם פיתוח נתיבים עוקפי עיצומים להמשך הסחר בין רוסיה לאירופה).

לא זו אף זו, מספר מדינות בנאט"ו סירבו להצטרף לעיצומים ולהפתעתם המאוכזבת של מנהיגי מדינות נאט"ו - גם רוב העולם שאינו שייך לנאט"ו סירב להכיר בצידוק ובחוקיות העיצומים הללו, ובוודאי שלא להשתתף בהם. למעשה, משטר העיצומים הגביר את התפתחות המערכת הכלכלית שמנהיגה סין, שכבר כמה שנים מנסה לצמצם את התלות של הסחר העולמי בדולר האמריקני ובמערכת הבנקאות המערבית. הדיון הנוכחי, נכון לינואר-פברואר 2024, האם להעביר את ההפקדות הרוסיות המוקפאות בבנקים מערביים לאוקראינה, עשוי לחזק עוד יותר מגמה זו.

השנה השנייה: תחרות הלמידה והמגמה נוטה שוב לצד רוסיה

לאחר התבוסה הקשה של כוחותיה במתקפת הנגד האוקראינית בסתיו 2022, הבינו הרוסים שההסתפקות בגיוס כוח אדם לצבא והייצור של התעשייה הצבאית בממדים של ימי שלום היא אחד הגורמים לתבוסתם. התגובה הייתה מיידית -

הרמטכ"ל האוקראיני לשעבר ולרי ז'לוזני, פיקד על צבא אוקראינה מתחילת המלחמה, הוחלף בינתיים בטענה שמיצה את יכולתו וכי התנהלותו ודבריו מעודדים אובדן רוח הלחימה של הצבא והציבור. צילום: ויקיפדיה

הרוסיים. במועד כתיבת מאמר זה, שלהי פברואר 2024, הם הצליחו לכבוש חזרה את רוב השטח שכבשו האוקראינים במהלך הקיץ ואף הרחיבו את התקפותיהם בגזרות נוספות, כולל כיבוש אחד היעדים החשובים להם - שרידי העיר אבדיבקה וממשיכים לתקוף ולהתקדם הלאה. הכוחות האוקראיניים המותשים מתלוננים רבות על חוסרים בציד ובתחמושת. חוסר זה, לטענת מפקדים וחיללים שהתראיינו בתקשורת המערבית, הוא הגורם העיקרי לאי הצלחתם לבלום את ההתקדמות הרוסית.

אף על פי שברור למדי שנאט"ו עדיין איתן בתמיכתו באוקראינה, כישלון מתקפת הנגד החלישה את נחישות הארגון לסייע לאוקראינה. יש קולות גוברים להגעה להסכם עם רוסיה, ויותר קריאות להגביל את הספקת המימון והציוד. ממילא הספקת הציוד והתחמושת אינן מספיקות, והיחידות האוקראיניות חשות את המחסור שמאלץ אותן לוותר על שטח מול עדיפות רוסית - גם אם עדיפות זו אינה גדולה, כשאין תחמושת לא ניתן לבלום הסתערות אויב. אמנם מדינות נאט"ו מתאמצות מתחילת המלחמה להגביר את קצב הייצור, אבל הוא פחות מזה שהכוחות האוקראינים זקוקים לו. עדיין מוקדם מדי לדעת אם קולות הדורשים משא ומתן עם רוסיה יגברו ויביאו למשבר בתמיכה של נאט"ו, ואפילו לחץ ממשי על אוקראינה כדי שתסכים לפשרה גרועה מבחינתה עם רוסיה.

התחזוקה של צבא רוסיה. בתחילת יוני תקפו כוחות היבשה האוקראיניים, כאשר מטרתם הייתה להבקיע במהירות את מערך ההגנה הרוסי - בעיקר במרחב הדרומי - ולהתקדם לעבר חצי האי קרים. מתקפת הנגד נכשלה, לאחר הישגים זעירים בלבד ואבדות רבות לשני הצדדים. למעט בכמה נקודות לא הצליחו ההתקפות האוקראיניות, שהתבססו בעיקר על כוחות ממוכנים, לפרוץ נתיבים בשדות המוקשים העמוקים והצפופים שהניחו הרוסים לקראת המתקפה. גם כאשר הצליחו לפרוץ נבלמו באש צפופה של ארטילריה, טילים נגד טנקים ממשגרים קרקעיים וממסוקים וכטמ"מים נפיצים, ונהדפו מחלק מהישגיהם על ידי התקפות נגד של טנקים ורגלים רוסיים.

לתקשורת המערבית זלגו ויכוחים בין בכירים אוקראינים למקביליהם בנאט"ו בנוגע לסיבות לכישלון: האם עקב תכנון אוקראיני שגוי, או עקב אי הספקת די אמצעים והכשרה לא מספקת של המפקדים והחיללים בשיטות הלחימה של נאט"ו? ברצוננו עיתונאי ייחס הרמטכ"ל האוקראיני ולרי ז'לוזני את הכישלון לשינוי ביחסי העוצמה בין אמצעי המלחמה של ימינו. הוא סיפר שזכר בספר על מלחמת העולם הראשונה שתאר את הפרת האיזון בין האמצעים התורמים להגנה ובין האמצעים התורמים להתקפה לטובת הקודמים, וכי גם בימינו הופר האיזון לטובת העצמת ההגנה על חשבון ההתקפה. בעיקר ייחס זאת לאי היכולת להפתיע את האויב, כאשר שני היריבים מפעילים כמויות גדולות של כטמ"מי תצפית שמאתרים כל ריכוז כוחות בעורף האויב ומאפשרים פגיעה בו באש ארוכת טווח והכנת ההגנה בגזרה המאוימת. ז'לוזני, שפיקד על צבא אוקראינה מתחילת המלחמה, הוחלף בינתיים בטענה שמיצה את יכולתו וכי התנהלותו ודבריו מעודדים אובדן רוח הלחימה של הצבא והציבור (ובשקט נטען שהוא גם מאיים על מעמדו הפוליטי של נשיא אוקראינה כחביב הציבור).

תבוסת המתקפה הרוסית לעבר קייב, במיוחד לאחר שרוסיה הסיגה את כוחותיה מאזור זה, והאטת המתקפה הרוסית במזרח אוקראינה, עודדה את מנהיגיה המדיניים והצבאיים של אוקראינה להאמין שיצליחו להשיב את כל השטחים שאיבדו בחצי השנה הראשונה של המלחמה

לאחר כישלון התקפת הסער הממוכנת הפותחת עברו האוקראינים מהסתערות גדולות לכרסום איטי: שוחה אחר שוחה; גבעה אחר גבעה; רצועת חורש אחר רצועת חורש; כפר אחרי כפר, כאשר לפני כל הסתערות כזו הונחתה הפגזת ריכוך כבדה על היעד. הישגיהם היו דלים, אבדותיהם רבות ולאחר כמה חודשי לחימה הם נשחקו חומרית, הותשו נפשית ועברו למגננה. הרוסים לא המתינו לסיים מתקפת הנגד האוקראינית. זמן קצר אחרי שכשלו ההתקפות הסוערות האוקראיניות הראשונות הרוסים חידשו את מתקפתם האיטית והמתמדת. תחילה תקפו רק בגזרות משניות, ובהדרגה החלו לתקוף גם בגזרות שהאוקראינים כבשו מובלעות קטנות במערכי ההגנה

לא רק תחמושת ואמצעי לחימה חסרים לאוקראינים - מסתמן שהם מתקשים גם בתחום גיוס כוח אדם כדי להחליף את אבדותיהם ולהגדיל את צבאם. שני הצדדים מסתירים את נתוני האבדות שלהם, אבל ברור לחלוטין שמדובר בכמויות עצומות - מאות אלפים הרוגים ופצועים. הגם שנראה שאבדות הרוסים רבות יותר, הפער לטובת האוקראינים אינו מספיק כדי להוביל לניצחון - הפער בין מצאי כוח האדם שניתן לגייסו בכל מדינה, גדול יותר לטובת רוסיה מאשר היחס לרעתה באבדות. יתרה מכך, הימשכות המלחמה והצטברות האבדות מתחילה לשחוק את רוח הלחימה של אוכלוסיית אוקראינה. הלהט הראשוני והגיוס בהתנדבות כבר חלפו, וגיוס החובה הרגיל נתקל במקרים רבים יותר של התנגדות או התחמקות.

טנקים של צבא רוסיה מאוחרים על ידי רחפן (למעלה). שרידי הטנקים לאחר שהופצצו (למטה). הגם שנראה שאבדות הרוסים רבות יותר, הפער לטובת האוקראינים אינו מספיק כדי להוביל לניצחון. צילומים: רשתות חברתיות

בספינות חדשות, ולכן כל פגיעה או הטבעה של ספינה רוסית בצי הים השחור אינה ניתנת להחלפה. הפיצול הימי במהלך כל תולדותיה עדיין מגביל אותה.

באוויר המלחמה החד-כיוונית נגד העורף הלאומי האוקראיני התפתחה למערכה דו-כיוונית. על אף שזרוע האוויר של רוסיה גדולה בהרבה מזו האוקראינית, רוסיה מעולם לא פיתחה יכולת הפצצה אסטרטגית לא גרעינית ומתקשה לחדור דרך ההגנה האווירית של אוקראינה. תחת זאת פנו הרוסים להשתמש בטילים ארוכי טווח וכטמ"מים נפיצים, וגם שיעור גדול מאלה מופלים על ידי ההגנה האווירית האוקראינית. רוסיה עדיין נהנית מעדיפות ביכולתה לפגוע בעורף של אוקראינה, אבל גם בשיא המערכה הזו, עוד לפני שאוקראינה קיבלה

את האמצעים הדרושים להגן נגד מערכת האש הזו, לא היו בידי הרוסים די חימושים כדי להוריד את אוקראינה על ברכיה - במיוחד מאחר שהכלכלה והתעשייה הצבאית של אוקראינה למעשה נשענים על מדינות נאט"ו ולא על משאביה. הלקח ממערכת ההפצצה האסטרטגית הרוסית הוא החולשה של טילים וכטמ"מים נפיצים כנשק להפצצה אסטרטגית, ומגבלתה של רוסיה בכמות שהיא מסוגלת לייצר ולשגר בו בזמן. התקיפות של אוקראינה על העורף הרוסי חלשות יותר, ומשמשות בעיקר להטרדה ולהרוויח נקודות בתחרות התעמולתית בין שתי ההנהגות המדיניות.

למעט מסוקי קרב, שרבים מהם הופלו, הסיוע הקרוב שהעניק הכוח האווירי הרוסי לכוחות היבשה נעדר כמעט לחלוטין בחודשים הראשונים של המלחמה. לאחר חודשי היעדרות החלו מטוסי התקיפה להופיע, ובהדרגה גם נוספו חימושים חדשים כגון פצצות מונחות גולשות - חימוש שהיו ממנו רק כמות קטנה בתחילת המלחמה. הסיוע לכוחות היבשה של צבא אוקראינה היה תלוי כמעט לחלוטין על כטמ"מים משגרי טילי נ"ט. אלה זכו לשבחים רבים על הישגיהם כביכול בשבועות הראשונים של המלחמה, ואז נעלמו מהדיווחים - הרוסים דחפו לחזית כמות גדולה של מערכות נ"מ שהפילו תוך זמן קצר את רוב הכטמ"מים האוקראינים. יתרה מכך, נראה שכמו במלחמת נגורנו קרבך השנייה (2020), גם לפני הופעת ההגנה נגדם, השבחים שנקשרו לכטמ"מים הללו הגזימו את הישגיהם בפועל.

בהדרגה עברו שני הצדדים להשתמש בכטמ"מים קטנים - אמנם בעלי טווח קצר בלבד ונושאים מטענים קטנים בלבד אבל קשים יותר להפלה באמצעות טילים או קליעי תותחים.

מנהיגי אוקראינה דנים בהרחבת מאגר הגיוס לקבוצות גיל או קבוצות ייחוס אחרות שהיו פטורות, ואפילו להטיל עיצומים על אוקראינים החיים מחוץ לאוקראינה כדי לאלץ אותם לחזור לשרת (למשל ביטול דרכוניהם - איום משפטי שיקשה על כל אוקראיני שאין לו אזרחות חלופית). מהלכים אלה מרמזים על כמות האבדות שספגו האוקראינים.

החזית הימית והאווירית

המערכה היבשתית בחזית והתחרות התעשייתית בעורף יקבעו את תוצאות המלחמה הזו. אולם, שתי חזיתות משנה מחייבות גם הן את תשומת הלב והמאמצים של היריבים. בים נהנתה רוסיה תחילה מעליונות מוחלטת - צי הים השחור שלה הטיל מצור ימי על אוקראינה, שיגר מספר רב של טילים למטרות יבשתיות וניהל מספר מבצעים של הנחתת כוחות מהים. אולם בהדרגה הצליחו האוקראינים לשחוק את העליונות הזו באמצעות אסטרטגיית מניעה ימית, שהתבססה על יכולת אש ארוכת טווח שנבנתה במהלך המלחמה: כטמ"מים, טילים חוף-ים וכטמ"מים נפיצים גבו מחיר מהצי הרוסי, ואילצו אותו להתרחק מחופי אוקראינה. התרחקות זו פתחה נתיב העוקף את המצור הימי, צמצמה את האיום של הנחתת כוחות רוסיים מהים על חופי אוקראינה ואף אפשרה לאוקראינים ליזום כמה פשיטות קומנדו מהים. לכאורה יכולים הרוסים להביא ספינות חדשות מהציים שלה האחרים - בים התיכון, בים הבלטי, בים הארקטי או באוקיינוס השקט. בפועל, כל עוד טורקיה שולטת במיצרי הבוספורוס, ומפעילה את הסכם מונטרה מ-1936 המתיר לה לאסור כניסת ספינות מלחמה לים השחור בזמן מלחמה בים זה, הרוסים לא יכולים לתגבר את צי הים השחור

רוב הכטמ"מים הללו הם מתוצרת אזרחית ואולתרו להיות כלי נשק. הם הוכיחו שהם כלים מועילים ויעילים, אבל למרות התלהבות רבה בדיווחים - לא כאלה שמנצחים קרבות לבדם. שני הצדדים הצטיידו באמצעי ל"א כדי להביסם, ונראה ששיעורי ההצלחה של אמצעי הנגד גבוהים. המידע הקיים מציג קצב השמדת מטרות נמוך ביחס לכמות הכטמ"מים התוקפים המשוגרים לחזית - רובם מופלים, מתרסקים בטעויות הפעלה או מחטיאים. הם אמנם נשק מדויק, אבל השימוש בהם דומה לירי נשק סטטיסטי. לדוגמה באביב 2023 דיווחו האוקראינים שהם מאבדים כטמ"ם קטן, רחפן, על כל שלוש גיחות ונראה ששיעור זה רק עלה אם נתחשב בקצב הייצור של כלים אלה לעומת קצב דיווחי הפגיעות שלהם במטרות אויב (בסתיו 2023 דווח על ייצור של כ-50 אלף כטמ"מים כאלה באוקראינה בכל חודש, אבל רק על כמה מאות פגיעות במטרות בודדות). עם זאת, בתחום התצפית מרחוק והסיוע של השטח או האויב הם מוכיחים עצמם כמועילים, וכך גם במתן כלי שליטה למפקדים על כוחותיהם שלהם.

טכנולוגיות חדשות רבות מופעלות במלחמה זו, שהוגים רבים הבטיחו שת"יצרנה מהפכה בתופעת המלחמה ותהפוכנה את כל הטכנולוגיות והשיטות הישנות לחסרות ערך. במקום זאת, מה שמתרחש הוא מיזוג של הטכנולוגיות ושיטות הלחימה החדשות עם הישנות, בדגש בולט לטובת הטכנולוגיות והשיטות הישנות כקובעות את התוצאות הטקטיות והאסטרטגיות של הקרבות

טכנולוגיות חדשות רבות מופעלות במלחמה זו, שהוגים רבים הבטיחו שת"יצרנה מהפכה בתופעת המלחמה ותהפוכנה את כל הטכנולוגיות והשיטות הישנות לחסרות ערך. במקום זאת, מה שמתרחש הוא מיזוג של הטכנולוגיות ושיטות הלחימה החדשות עם הישנות, בדגש בולט לטובת הטכנולוגיות והשיטות הישנות כקובעות את התוצאות הטקטיות והאסטרטגיות של הקרבות. כפי שכתב החוקר בריטי סטפן בידל: התקדמנו חזרה ללוחמת השוחות של מלחמת העולם הראשונה. זאת אחת הסיבות שנאט"ו מתקשה לספק לאוקראינה את מה שהיא טוענת שהיא זקוקה לו כדי לנצח במלחמה - תעשיות הנשק של נאט"ו קיצצו בחדות את יכולתן לייצר את הציוד הכביכול חסר שימוש הזה.

אחרית דבר ומבט לעתיד

מבחינות אסטרטגיות, מערכתיות וטקטיות רבות המלחמה באוקראינה דומה יותר למלחמת העולם הראשונה - הגם שבתוספת של טכנולוגיות חדישות - מאשר למהפכה בעניינים צבאיים (RMA) שהבטיחו ההוגים הצבאיים. אולם אסור להגזים בדמיון, יש הבדלים ברורים בין היכולות הצבאיות של רוסיה ושל אוקראינה ובין היכולות של צבאות נאט"ו. אילו האחרונים היו מעורבים ישירות במלחמה מתחילתה, ייתכן

שהיינו רואים התפתחות שונה במקצת. דוגמה אחת היא הבולטות של כוח אווירי בתורת המלחמה של מדינות נאט"ו המובילות, ולכן בנייתם של כוחות אוויריים בעלי יכולות הרבה יותר גבוהות מאלה של אוקראינה ורוסיה. במקרה כזה אולי ההשוואה הנכונה יותר הייתה למערכת נורמנדי במלחמת העולם השנייה, אף היא מערכת שחיקה קרקעית שדמתה זמנית למלחמת העולם הראשונה, אולם העליונות האווירית של הבריטים והאמריקנים בסופו של דבר אפשרה את שחיקת ההגנה הגרמנית והבקעתה. ז'לוז'ני, שציין את הדמיון למלחמת העולם הראשונה, ציין שכוח אווירי עוצמתי יותר לאוקראינה היה אולי משפר את התמודדותה עם המצב. עם זאת, יכולת הנ"מ הרוסית עוצמתית יותר מזו שהייתה לגרמנים ביחס לכוחות האוויר אז.

תומכי אוקראינה במערב שמעוניינים בהמשך המלחמה חוזים ש-2024 תמשיך להתנהל במגמה הנוכחית - כיבושים איטיים ומצומצמים של שטחים אוקראיניים נוספים על ידי רוסיה, בעוד אוקראינה ונאט"ו מנסים לפתור את הבעיות שהתגלו במתקפת הנגד של קיץ 2023 - הכפלת ייצור התחמושת מכל הסוגים, הגדלת צבא אוקראינה בעוצבות נוספות (בכירים אוקראינים מדברים על הצורך לגייס עוד כחצי מיליון חיילים מעבר לבערך המיליון שמגויסים כרגע), ציודם והכשרתם לרמת מיומנות טקטית גבוהה יותר כדי לאפשר לאוקראינה לזווג מתקפה גדולה נוספת ב-2025 שמטרתה כיבוש השטחים שאבדו במזרח אוקראינה ואולי גם השטחים שאבדו ב-2014. רבות תלוי בתוצאות הבחירות בארצות הברית בסתיו 2024, שכן במדינה זו נשמעים הקולות החזקים ביותר (אם כי עדיין כמיעוט) שמתנגדים להמשך המלחמה - בהם המועמד הרפובליקני לנשיאות דונלד טראמפ.

מנגד נראה לכאורה שרוסיה הצליחה להתגבר על מגבלותיה טוב יותר מאוקראינה ומנאט"ו: קצב הייצור של התעשייה הצבאית הולך וגדל גם כן, היא רוכשת השלמות ממדינות שתומכות בה ועל אף שיש בה קולות המתנגדים להמשך המלחמה הם נראים לעת עתה חלשים לעומת קולות התומכים בה או האדישים לה. גם בתחום גיוס כוח האדם נראה שאינה מתקשה להחליף את אבדותיה, ואולי אף להגדיל בהדרגה את צבאה. שיטות הלחימה שנקט צבא רוסיה במהלך המגננה בקיץ 2023, ושיטות הלחימה שהוא נוקט בהן מאז חידש את מתקפתו שלו מצליחות האוקראינים נבלמו, וכעת נהדפים לאט משטחים נוספים. נראה שכל עוד פוטין יישאר כשיר להנהיג - לא יוותר על המטרות שהגדיר למלחמה זו, והמגמה הנוכחית נראית לטובתו, גם אם עדיין לא באופן מובהק.

המלחמה חירבה כמה תיאוריות אהובות שהתפתחו מקריסת ברית המועצות במוסדות מערביים העוסקים ביחסים בין לאומיים, יהיו אלה אקדמיים או ממשלתיים, בנוגע למצב העולם וכיווני התפתחותו. היא חירבה באותה מידה תיאוריות אהובות של הצבאות המערביים - אשר גרסה שלהן פותחה גם בצבא רוסיה, בנוגע להשפעה הצפויה של מגוון טכנולוגיות חדשות - במיוחד בנוגע למרכזיות שתהיה ללוחמה בתווך החדש של רשת המחשבים, לבלעדיות שתהיה לחימושים מדויקים ולעובדה שצבאות קטנים המבוססים על גיוס מתנדבים בלבד יספיקו כדי להכריע מלחמות. המלחמה חירבה גם כמה וכמה ניסיונות לחזות את התפתחותה ותוצאותיה. לפיכך מבט לעתידה צריך להיעשות בצניעות.

